

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
КОНСТИТУЦИОНЕН СЪД

РЕШЕНИЕ № 4

София, 11 март 2014 г.

Конституционният съд в състав:

Председател: Димитър Токушев

Членове: Благовест Пунев
Пламен Киров
Красен Стойчев
Цанка Цанкова
Стефка Стоева
Румен Ненков

Кети Маркова
Георги Ангелов
Борис Велчев
Анастас Анастасов
Гроздан Илиев

при участието на секретар-протоколита Силвия Василева разгледа в закрито заседание на 11 март 2014 г. конституционно дело № 12/2013 г., докладвано от съдията Стефка Стоева.

Производството е по чл. 149, ал. 1, т. 2 от Конституцията на Република България.

Образувано е на 22.05.2013 г. по искане на Общото събрание на съдиите от Търговска колегия на Върховния касационен съд за установяване на противоконституционност на § 14, ал. 1 в частта „и искиви производства за попълване масата на несъстоятелността“, изцяло на § 14, ал. 2 и на § 15 от преходните и заключителни разпоредби на Закона за изменение и допълнение на Търговския закон /ПЗР ЗИДТЗ/ /обн., ДВ, бр. 20 от 28 февруари 2013 г./.

Вносителите на искането поддържат, че оспорените разпоредби уреждат действието по време на чл. 645, 646, 647 и 649 от Търговския

закон /ТЗ/ /обн., ДВ, бр. 48 от 1991 г., последно изм. и доп., бр. 20 от 2013 г./, от които първите три са материалноправни разпоредби и правните им последици недействителност или право на отмяна на сделки и действия настъпват при откриване на производството по несъстоятелност.

Вносителите считат, че оспорените разпоредби противоречат на чл. 19, ал. 2 от Конституцията, защото правната сигурност на третите лица изисква след момента на сключване на сделката предпоставките за недействителност по чл. 645, 646 и 647 ТЗ да не се променят по начин, който разширява приложното им поле. От друга страна, правото на кредиторите на несъстоятелността да искат отмяна на съответните сделки и действия зависи изцяло от производството по несъстоятелност, защото предвидените в чл. 645, 646 и 647 ТЗ правни последици настъпват при откриване на производството, съществуват, доколкото то е висящо и приключват с решението по чл. 735 ТЗ. С оглед правната сигурност на кредиторите приложното поле на чл. 645, 646 и 647 ТЗ не следва да се променя след откриване на производството по несъстоятелност, тъй като това би засегнало вече възникнали правни последици. Според вносителите поначало няма пречка да се придаде обратна сила на нормативен акт с изрична разпоредба, но то следва да стане при спазване принципа на еднакви правни условия за стопанска дейност по отношение на всички граждани и юридически лица – всички кредитори по открити производства по несъстоятелност да бъдат еднакво засегнати от приложното поле на чл. 645, 646 и 647 ТЗ и същевременно да не се създава различно третиране на третите лица – страни по съответните сделки. Вносителите твърдят, че оспорените разпоредби въвеждат нееднакво третиране на категориите сделки и създават възможност за различно попълване на масата на несъстоятелността на отделните длъжници. Този начин на третиране според тях се дължи на обстоятелството, че за сделките по чл. 646, ал. 2, т. 2 и 4 ТЗ по висящите производства се прилагат отменените или изменени разпоредби /§ 15 ПЗР ЗИДТЗ/, а за всички останали действия и сделки по

чл. 645, ал. 4, чл. 646, ал. 2 и чл. 647 ТЗ се прилагат новите разпоредби /§ 14, ал. 1 ПЗР ЗИДТЗ/. Отнесено към една и съща маса на несъстоятелността следва, че тя ще се попълва в едната си част по старите, а в друга – по новите разпоредби. От това следва, че кредиторите на различни длъжници са с променена в различна степен възможност за попълване масата на несъстоятелността в зависимост от това какви действия и сделки са елементи от конкретната маса на несъстоятелността, както и че различно са третиране третите лица – страни по съответните сделки, защото едни категории сделки ще бъдат санирани, а тези по чл. 646, ал. 2, т. 2 и 4 ТЗ ще останат недействителни. Вносителите намират, че различното третиране се дължи на факта, че заварените иски производствата по чл. 646, ал. 2, т. 2 и 4 ТЗ продължават съобразно действалите при започването им разпоредби, а останалите производствата продължават съобразно новите разпоредби. Като отбелязват изрично, че придаденото от законодателя обратно действие на новите разпоредби по отношение на заварените производствата по несъстоятелност не е противоконституционно, вносителите считат, че по отношение прилагането на чл. 645, 646 и 647 ТЗ към заварените производствата следва да се възприеме уеднаквен подход. Той може да се постигне с обявяването за противоконституционни на оспорените разпоредби и запазване на обратното действие на новите разпоредби само в § 14, ал. 1 ПЗР ЗИДТЗ по отношение заварените производствата по несъстоятелност.

Второто твърдение в искането е за противоречие на оспорените разпоредби с чл. 121, ал. 1 и чл. 6 от Конституцията. Вносителите поддържат, че равенството на страните в производството по дела означава най-малкото насрещните страни да разполагат с равен набор средства и възможности за постигане на изгоден резултат от позициите, в които участват в производството. С оспорените разпоредби равновесието е явно нарушено, защото се постига своеобразно фаворизиране на една от страните в производството чрез преформулиране на фактическите състави

и сроковете за предявяване на исковете по начин, който прави предявени вече искове по дефиниция недопустими или неоснователни; изключва се възможността част от исковете да приключат на основанията, на които са заведени; отсъства належащ обществен императив, който да налага подобно съществено засягане на една от страните в производството и който да го оправдава, а начинът посяга на класически правноустановени правила в гражданския процес. Фазата по допускане на касационно обжалване е подчинена на определен от закона ред и към момента на влизане в сила на оспорените разпоредби страните са били обвързани само от нормите на действащото материално право и от процесуалните изисквания за допустимост на касационното обжалване. Преценката на Върховния касационен съд за допускане на касационното обжалване е обвързана от правните обосновки на обжалващите, които са мотивирани с вече отменени материалноправни норми, поради което съдът се поставя в ситуация да не може да изпълнява задълженията си съобразно изискването на чл. 121, ал. 1 от Конституцията и в неяснота относно процедирането по вече постановени съдебни актове в някои от хипотезите по висящи дела.

На трето място вносителите излагат аргументи за противоконституционност на оспорените разпоредби поради противоречие с чл. 4 от Конституцията. Твърдят, че са нарушени принципите на правовата държава, тъй като разпоредбите не отговарят на изискването за норми, характерни за подобен вид държава. Правните норми, които преуреждат съществено установени правни процедури и права на участниците в съдебни производства, трябва да отчитат оправдания, преобладаващ обществен интерес, а вмешателството следва да е необходимо, като наложено от повелителна социална нужда и да е пропорционално на преследваната законна цел. Според вносителите избирателният, неоправдан социално и небалансиран подход изключва качеството на норми на оспорените разпоредби, съответстващи на принципите на правовата държава.

Противоконституционността на оспорените разпоредби в заключение е очертана в следните насоки: 1. накърняват се придобити права, а е недопустимо с обратно действие на отменени или изменени норми да се отменят придобити материалноправни или процесуалноправни права; 2. създават се два успоредни режима, единият от които облекчава, а другият отежнява положението на всяка от страните по делата в зависимост от процесуалното ѝ качество, с което се създава неравноправно третиране на гражданските и стопанските субекти; 3. обратното действие на оспорените разпоредби несъразмерно засяга вече придобити права, което се отразява и върху правната сигурност и се нарушава изискването законодателството да отговаря на принципа за стабилност и предвидимост; 4. обратното действие и противоречивото регулиране прави невъзможно Върховният касационен съд да изпълни задължението си като касационна инстанция, а съдилищата по същество се оказват силно затруднени в прилагането на закона и с това се препятства осъществяването на обективно и безпротиворечиво правосъдие.

С определение от 11.06.2013 г. Конституционният съд е допуснал искането за разглеждане по същество и е конституирал като заинтересовани страни по делото Народното събрание, Министерския съвет, министъра на правосъдието, министъра на финансите, министъра на икономиката и енергетиката, Висшия адвокатски съвет, Арбитражния съд при Българската стопанска камара, Арбитражния съд при Българската търговско-промишлена палата, Фондация „Асоциация за европейска интеграция и права на човека”, Института за модерна политика и Института за пазарна икономика.

Писмени становища по делото са постъпили от министъра на финансите, министъра на икономиката и енергетиката, Висшия адвокатски съвет и Института за пазарна икономика.

Искането се поддържа като основателно от министъра на финансите, който счита, че оспорените разпоредби въвеждат недопустима

диференциация между кредиторите на несъстоятелността. Разпоредбата на § 14, ал. 1 ПЗР ЗИДТЗ в оспорената ѝ част, по негово мнение, не е обусловена от обществено приоритетни и значими цели, а санира извършени действия и сделки от длъжника, за които законодателят вече е презюмирал, че увреждат кредиторите на несъстоятелността. С оспорените разпоредби законодателят нарушава правната сигурност и създава неравно третиране на кредиторите, в т.ч. и на държавата като кредитор с публични или частни вземания, защото променя положението им след откриване на производството по несъстоятелността и засяга възникнали вече правни последици. Конкретно сочи, че Националната агенция за приходите като процесуален представител на държавата е предявила над 70 иска с правно основание чл. 647, ал. 1, т. 3 ТЗ с цена приблизително 3 112 000 лева, като производства ще бъдат прекратени или исковите отхвърлени и държавата като кредитор ще бъде увредена. Министърът на финансите не споделя искането в частта за противоречие на оспорените разпоредби с чл. 6 от Конституцията.

Министърът на икономиката и енергетиката също поддържа искането, като по същество споделя и преповтаря доводите му.

Висшият адвокатски съвет намира искането за неоснователно. В становището му се излагат аргументи, че с оспорените разпоредби е направено ясно разграничение между съставите на преферентните искове по отменените разпоредби на Търговския закон /чл. 646, ал. 2, т. 1 и 3, съответно чл. 467, т. 4-7 ТЗ/ и исковите за отмяна на действия и сделки, пряко увреждащи масата на несъстоятелността /чл. 646, ал. 2, т. 2 и 4 ТЗ/. Заварените искиви производства по предявени искове по чл. 646, ал. 2, т. 2 и 4 ТЗ касаят сделки, по дефиниция пряко увреждащи масата на несъстоятелността, за които новата уредба не предоставя допълнителни форми на защита на договарялите с длъжника трети лица. Поради това с разпоредбата на § 15 ПЗР ЗИДТЗ е уредена изрично хипотезата на т.нар. „преживяване на закона”, при която отмененият граждански закон

продължава да се прилага и след отмяната му. Направеното разграничение е единствено с оглед вида на сделката и интензитета на засягане масата на несъстоятелността, като поначало сделките на неплатежоспособния длъжник се третират различно в производството по несъстоятелност и могат да бъдат атакувани чрез различни иски.

Не се споделя разбирането на вносителите, че правната сигурност от гледна точка на третите лица изисква предпоставките за недействителност по чл. 645, 646 и 647 ТЗ да не се променят по начин, който разширява приложното поле на съответните разпоредби, защото относителната недействителност не засяга по никакъв начин фактическия състав на самата сделка и по дефиниция настъпва много след сключването ѝ. В случая не се касае за обратно действие на чл. 645, 646 и 647 ТЗ, придадено с § 14, ал. 1 ПЗР ЗИДТЗ, а до незабавно действие на новия закон по отношение на заварени правоотношения, което винаги е действие на закона занапред. Разпоредбата на § 14, ал. 1 ПЗР ЗИДТЗ в оспорената ѝ част предвижда, че новият закон ще се прилага за в бъдеще спрямо заварени правоотношения и спрямо извършени от длъжника действия и сделки в подозрителния период, които могат да бъдат предмет на бъдещи иски за попълване масата на несъстоятелността или са предмет на вече предявени иски. Искането изцяло е обосновано с погрешното разбиране за „обратно действие” на закона. Дори ако то е налице, не е нарушено конституционното изискване на чл. 19, ал. 2, защото законодателят е предвидил новите разпоредби да се прилагат за всички заварени иски производства. Твърди се, че относителната недействителност настъпва като резултат от влязло в сила съдебно решение и преди това кредиторите не са придобили никакви права, за да се мисли, че се засягат възникнали за тях правни последици и тяхната сигурност. Законодателят не е предвидил новите разпоредби на чл. 645-647 ТЗ да се прилагат само за определен кръг кредитори, за да е налице различното им третиране. Приложното поле на разпоредбите на чл. 645, 646 и 647 ТЗ не се разширява, поради което

предвиденото незабавно действие за заварените иски производства не засяга правата на третите лица. Не се споделя виждането на вносителите, че относително недействителните сделки по чл. 645-647 ТЗ са разновидност на нищожните сделки, защото относителната недействителност представлява възникваща в резултат на уважен иск по чл. 646-647 ТЗ непротивопоставимост на кредиторите на несъстоятелността на последиците от извършени в миналото действия и сделки на длъжника. Разпоредбата на § 14, ал. 1 ПЗР ЗИДТЗ означава, че новият закон се прилага само за сделки и действия на неплатежоспособния длъжник, които към момента на влизане в сила на закона не са обявени с влязло в сила решение за недействителни спрямо кредиторите на несъстоятелността и по дефиниция са действителни. С влизането на закона в сила се прави преоценка от законодателя на действията и сделките на длъжника, които могат да бъдат предмет на нови иски или са предмет на вече предявени иски, като и в двата случая преоценката на правните последици е занапред. Относителната недействителност не настъпва по право и още по-малко с откриване на производството по несъстоятелност, а настъпва едва след влизане в сила на решението за уважаване на иска. Именно с въведеното незабавно действие на новите разпоредби се постига „еднакво третиране“ на всички кредитори и всички трети лица по един и същ вид сделки. До неравноправно третиране на кредиторите и третите лица, договаряли с длъжника, би се стигнало, ако новите разпоредби се прилагат само за заварените производства по несъстоятелност, но не и за заварените иски производства, защото би била създадена възможност за нееднакво попълване на масата на несъстоятелността. Твърди се също, че исковите за попълване масата на несъстоятелността са част от производството по несъстоятелност, поради което и без § 14, ал. 1 ПЗР ЗИДТЗ новите разпоредби биха били приложими и за заварените иски производства.

Висшият адвокатски съвет счита, че съдилищата се длъжни да тълкуват и приложат закона в точния му смисъл и да осигурят равенство на страните в процеса, а затрудненията им в правоприлагането не могат да обосноват противоконституционност на закона. Освен това разпоредбите на чл. 645-647 ТЗ не са процесуалноправни, за да е въобще възможно с тяхното изменение да се промени процесуалното положение на страните. Законодателят е оправомощен да осигури адекватната промяна на закона с оглед преследваните от него общественно-политически цели, а в случая целта е да се възстанови нарушеният баланс между целите и нуждите на производството по несъстоятелност и правната сигурност на търговския оборот.

Институтът за пазарна икономика също поддържа в становището си, че искането е неоснователно. Счита, че оспорените разпоредби нямат обратна сила, защото не уреждат отношенията между кредитор и длъжник със задна дата, а служат за изпълнение на възникнали вече отношения. Новите разпоредби на чл. 646, ал. 3 и ал. 4, т. 1 и 2 ТЗ определят по-детайлно от предишната редакция случаите, при които определени действия и сделки могат да се считат за недействителни и по този начин законодателят ограничава полето на тълкуване. Останалите доводи са в насока, че новите разпоредби на Търговския закон ограничават т. нар. сива зона и възможностите за използване на процедурите по несъстоятелност за разпореждане с активи; намаляват възможностите за възникване на известните в икономиката феномени на отрицателни външни въздействия и осигуряват по-добрата защита на собствеността.

Конституционният съд, като прецени доводите на вносителите на искането и на заинтересованите страни, прие следното:

I. Търговската несъстоятелност е специално съдебно производство, уредено в Част четвърта на Търговския закон, създадена със ЗИДТЗ /обн., ДВ, бр. 63 от 1994 г./, за универсално принудително изпълнение спрямо търговци /по изключение и по отношение на лица, които не са търговци, но

са свързани с търговската дейност на други субекти/, които са неплатежоспособни или свръхзадължени, във фазата, когато се извършва осребряване на масата на несъстоятелността и удовлетворяване на кредиторите чрез разпределение на получените от осребряването суми. Като производство на универсално принудително изпълнение несъстоятелността е вид изпълнителен процес, при който съдът извършва принудителни действия по събиране на вземанията на всички кредитори на неплатежоспособния длъжник, които вместо да претендират удовлетворяване на вземанията си в отделни производства, могат в едно производство при условията на равенство да се удовлетворят пропорционално от цялото имущество на длъжника, включващо всичките парично оценени имуществени права. Посредством несъстоятелността всички кредитори се поставят в еднакви условия в изпълнителния процес, освен ако законът не е предоставил на някои от тях предимство.

Целите на производството по несъстоятелност са очертани в чл. 607 ТЗ и те са: 1. Защита на интересите на кредиторите и осигуряване на справедливото им удовлетворяване чрез третирането им по равноправен начин; 2. Оздравяване на предприятието на несъстоятелния длъжник чрез оздравителен план; 3. Защита на интересите на третите лица, сключвали сделки с длъжника през периода от началната дата на неплатежоспособността до датата на откриване на производството по несъстоятелност /подозрителен период/, спрямо които производството оказва въздействие; 4. Много важна цел, която изрично не е посочена в закона, но произтича от същността на несъстоятелността, е защита на интересите на гражданите, на които следва да се осигури нормален и спокоен пазар. Въпреки че търговската несъстоятелност не регулира директно финансовия пазар, влиянието ѝ върху действията на участниците в него е силно. Тя подпомага бързия изход на търговци с ликвидни проблеми от икономическата система, третира равноправно кредиторите,

намалява загубите на добросъвестните от тях и на третите лица – търговски партньори на неплатежоспособния длъжник.

Интересите на кредитори и длъжници са антагонистични и затова следва да се търси балансът между тях, който в най-голяма степен да охранява интересите на пазара, на кредиторите и на третите добросъвестни лица.

В изпълнение на целта на закона за удовлетворяване на всички кредитори на длъжника по търговски и нетърговски вземания /чл. 616, ал. 1 ТЗ/, масата на несъстоятелността трябва максимално да бъде попълнена посредством ревизиране на извършените в определени срокове действия и сделки на длъжника, увреждащи интересите на кредиторите.

Важен способ за попълване масата на несъстоятелността е обявяването по чл. 646, ал. 1 ТЗ за нищожни по отношение на кредиторите на несъстоятелността на определени действия и сделки на длъжника, уредени в трите хипотези на посочената норма. Тази нищожност е особена, защото действията и сделките не се считат за извършени само по отношение на кредиторите на несъстоятелността, правните им последици не се считат настъпили и предметът им се връща обратно в масата на несъстоятелността.

За охраняване интересите на кредиторите на несъстоятелността законът им предоставя и правото да искат отмяна на увреждащите ги относително недействителни действия и сделки. Защитата на кредиторите може да се реализира чрез отменителния иск по чл. 135 от Закона за задълженията и договорите /ЗЗД/, известен в теорията като Павлов иск и чрез системата от специални отменителни иски, уредени в чл. 645, 646 и 647 ТЗ. Първата група иски, уредени в досегашните чл. 646, ал. 2, т. 2 и 4 и чл. 647, т. 1-3 ТЗ, са отменителните иски за попълване масата на несъстоятелността, чрез които се търси съдебна защита, когато длъжникът преди откриване на производството по несъстоятелност е извършил действия и сделки, с които намалява имуществото си и уврежда всички

кредитори. Втората група включва преферентните искиове, уредени в досегашните чл. 645, ал. 3 и 4, чл. 646, ал. 2, т. 1 и 3 и чл. 647, т. 4-7 ТЗ, които не са свързани пряко с намаляване масата на несъстоятелността, защото противоправните действия и сделки на длъжника се изразяват в преферентния им ефект спрямо положението на определен кредитор в отношенията му с всички останали хирографарни кредитори на несъстоятелността. Те не защитават интересите на кредиторите в отношенията с длъжника, а уреждат отношенията между кредиторите, защото в случая са увредени само някои от тях за сметка на други.

Институтът на несъстоятелността се състои от материалноправни и процесуални разпоредби /в някои държави несъстоятелността е уредена в самостоятелен закон, а в други – материалноправните отношения са уредени от общото гражданско право, а процесуалноправните – от гражданското процесуално право/. Разграничението на двата вида разпоредби в случая е от особена важност, тъй като новите процесуални разпоредби се прилагат с влизането им в сила и спрямо заварени правоотношения, докато новите материалноправни разпоредби се прилагат спрямо настъпили при тяхното действие юридически факти. Материалноправни са, както правилно се твърди в искането, разпоредбите на чл. 645, 646 и 647 ТЗ, на които е придадено обратно действие спрямо заварените производства, защото те уреждат отношенията по обявяване на нищожност или отмяна на действия и сделки на длъжника.

II. Мотивите за приемане на ЗИДТЗ, чиито разпоредби се оспорват, са залегнали в три законопроекта, съответно № 254-01-15 от 16.02.2012 г. и № 254-01-91 от 05.09.2012 г., внесени от народни представители, и № 202-01-53 от 12.09.2012 г., внесен от Министерския съвет, и обединени впоследствие в общ законопроект. Като основни цели вносителите са посочили необходимостта от подобряване на производството по несъстоятелност чрез създаване на предвидимост и справедливост, и извършване на промени в уредбата на исковите за попълване масата на

несъстоятелността поради неоправданото засягане на правата на третите лица, манипулирането на началната дата на несъстоятелността и все по-честите злоупотреби с исковите за попълване масата на несъстоятелността.

Съществените законодателни изменения, относими към настоящия конституционен спор, се изразяват в следното:

1. Извършена е промяна относно началния момент на откриване на производството по несъстоятелност, като подозрителните периоди при исковите за попълване масата на несъстоятелността се изчисляват от датата на подаване до съда на писмена молба от длъжника, синдика или кредитор на длъжника за откриване на производство по несъстоятелност по чл. 625 ТЗ, а не от началната дата на неплатежоспособността или свръхзадължеността, съответно от датата на решението за откриване на производството по несъстоятелност. Изменението гарантира правната сигурност, но и редуцира броя на исковите.

2. Материалноправната концепция на исковите за попълване масата на несъстоятелността е променена съществено с § 7, 8, 9 и 10 ЗИДТЗ /обн., ДВ, бр. 20 от 2013 г./ в няколко насоки:

- Заменена е съществуващата нищожност по отношение на кредиторите на несъстоятелността на действия и сделки на длъжника по чл. 646, ал. 2 ТЗ с относителна недействителност, с което е приравнена на относителната недействителност по чл. 647 ТЗ. Това изменение има за последица промяна във вида на исковите по чл. 646, ал. 2 ТЗ от установителни на конститутивни. Промяната също свива приложното поле на исковите, защото нищожността настъпва по право, без да е необходимо установяване от съда, а последиците на относителната недействителност настъпват по силата на конститутивното съдебно решение, с което искът е уважен. Същевременно правната защита е много по-засилена.

- Ограничени са видът и предметът на действията и сделките, които могат да бъдат обявени за относително недействителни.

- Намалени са размерите на сроковете, в които може да се претендира от съда обявяване на относителна недействителност на действия и сделки на длъжника.

- Запазени са, макар и със съществени изменения, разпоредбите на чл. 646, ал. 2, т. 1 и 3 ТЗ, изразяващи се във въвеждане на общи и специални критерии за противоправност и в промяна на сроковете.

- Отменени са фактическите състави на чл. 646, ал. 2, т. 2 и 4 ТЗ, с което е отстранено вътрешното противоречие между чл. 646, ал. 2 и чл. 647 ТЗ. Едновременно с това ясно са отделени преферентните иски по изменените разпоредби на чл. 646, ал. 2, т. 1 и 3, съответно чл. 647, т. 4-7 ТЗ и исковите по чл. 646, ал. 2, т. 2 и 4 ТЗ за отмяна на действия и сделки, които пряко увреждат масата на несъстоятелността.

- Изключено е с новата алинея 5 на чл. 646 ТЗ приложението на чл. 646, ал. 2, т. 1 и 3 ТЗ относно определени нормални действия и сделки, ако изпълнението е в кръга на обичайната дейност на длъжника и ако нямат преферентен ефект, с което приложното поле на исковите за попълване масата на несъстоятелността също се свива.

- Засилена е защитата на правата на трети добросъвестни лица, придобити възмездно преди вписване на исковата молба /чл. 647, ал. 7 и чл. 649, ал. 3 ТЗ/, тъй като относителната недействителност на действия и сделки не може да им бъде противопоставена и също се стеснява приложното поле на исковите.

- С изменението на чл. 649, ал. 1 ТЗ синдикът, а при бездействието му и всеки кредитор на несъстоятелността, могат вече да предявяват всички отменителни иски по чл. 645, 646 и 647 ТЗ.

- Уеднаквени са с изменението на чл. 649, ал. 1 ТЗ условията и сроковете за предявяване на всички иски за попълване масата на несъстоятелността.

- Уредена е възможността в чл. 649, ал. 2 ТЗ в случаите по ал. 1 синдикът, съответно кредиторът, да предявяват и обусловените от

посочените искиове осъдителни искиове, с което се засилва и облекчава защитата на кредиторите на несъстоятелността.

- Включена е в изменената редакция на чл. 647, ал. 1, т. 4 и 5 ТЗ и хипотезата на лично обезпечение за чужди задължения.

Изброените законодателни изменения са съдържателни и в своята съвкупност целят усъвършенстване на правната рамка на производството, неговото ускоряване, премахване на злоупотребите със сроковете по отменения режим, защита правата на третите добросъвестни лица и въвеждане на по-стройна уредба.

III. Оспорените разпоредби уреждат темпоралното действие на чл. 645, 646, 647 и 649 ТЗ в редакцията им съобразно ЗИДТЗ /обн., ДВ, бр. 20 от 2013 г./ по следния начин:

„§ 14. (1) Параграф 7, § 8 относно ал. 2 и ал. 5 – 7, § 9 и 10 се прилагат за заварените от този закон производства по несъстоятелност и искиви производства за попълване масата на несъстоятелността.”
/Разпоредбата се оспорва от вносителите на искането само в частта „ и искиви производства за попълване масата на несъстоятелността”./

„(2) В едномесечен срок от влизането в сила на този закон предявените искиове по досегашните разпоредби на чл. 645, ал. 4, чл. 646, ал. 2, т. 1 и 3, чл. 647 и 649 , по които производствата са висящи, могат да бъдат оттеглени без съгласието на ответниците, независимо от фазата, в която се намира производството.

§ 15. Предявените до влизането в сила на този закон искиове по чл. 646, ал. 2, т. 2 и 4 се решават по досегашния ред.”

Съдът е длъжен да отбележи, че запазването отчасти на досегашния ред и придаването на незабавно действие на разпоредби от новия закон в производството по несъстоятелност не е новост в законодателството и подобен подход е използван в § 8, ал. 1 и 2 ПЗР ЗИДТЗ /обн., ДВ, бр. 63 от 1994 г./; § 101, ал. 1 ПЗР ЗИДТЗ /обн., ДВ, бр. 58 от 2003 г./; § 165, ал. 1

ПЗР ЗИДТЗ /обн., ДВ, бр. 38 от 2006 г./ и § 22 ПЗР ЗИДТЗ /обн., ДВ, бр. 101 от 2010 г./.

В искането не са изложени конкретни доводи защо според вносителите § 14, ал. 2 и § 15 ПЗР ЗИДТЗ са противоконституционни. Първата от тях допуска възможността за оттегляне на исковете по висящи производства в едномесечен срок от влизане в сила на този закон, който срок е изтекъл на 04.04.2013 г., тоест преди постъпване на искането в Конституционния съд – 22.05.2013 г. Оттеглянето на искове е допуснато, независимо от фазата на производството и от съгласието на ответника, поради което съставлява изключение от общия ред по чл. 621а, ал. 3, т. 3 ТЗ и чл. 232 ГПК. Разпоредбата е процесуалноправна и принципът е, че се прилага с влизането ѝ в сила и по отношение заварените правоотношения, поради което тя не е противоконституционна на твърдяното основание за обратно действие. Съдът е на мнение, че процесуална разпоредба, с която се предоставя правна възможност, и то при по-облекчен режим, не е противоконституционна, още повече, че използването на тази възможност зависи единствено от субективната преценка на ищците.

Съдът намира, че и разпоредбата на § 15 ПЗР ЗИДТЗ не противоречи на Конституцията, защото тя запазва досегашния ред за довършване на определени заварени производства. Законодателното разрешение не е произволно, както се твърди в искането, а е оправдано, тъй като е съобразено с характера на действията и сделките и с отмяната на разпоредбите на чл. 646, ал. 2, т. 2 и 4 ТЗ.

Вносителите на искането излагат доводи само относно оспорването на § 14, ал. 1 ПЗР ЗИДТЗ в частта „и искиви производства за попълване масата на несъстоятелността”. Същевременно те изрично посочват, че не оспорват разпоредбата в частта относно прилагане на новия закон към заварените от него производства по несъстоятелност, защото не я намират за противоконституционна. Искането в голяма степен се основава на твърдението за създаването на двойствен режим с оспорените разпоредби

поради прилагането по заварените производства на новия закон и прилагането на досегашния ред само към исковете по чл. 646, ал. 2, т. 2 и 4 ТЗ. Конституционният съд счита, че законови разпоредби са противоконституционни, ако не съответстват на конкретни норми и на принципи на основния закон или са взаимноизключващи се. Съдът нееднократно е имал възможност да се произнесе, че противоречието между нормите на закона нарушава принципа на чл. 4, ал. 1 от Конституцията и че съдържащите се в нормативните актове разпоредби трябва да са ясни, точни и непротиворечиви, за да са годни да регулират основните обществени отношения /вж. Решение № 9 от 1994 г. по к. д. № 11/1994 г.; Решение № 5 от 2002 г. по к. д. № 5/2002 г.; Решение № 8 от 2012 г. по к. д. № 16/2011 г./. В случая оспорените разпоредби са ясни, точни и не съдържат твърдяното противоречие, за да се обоснове противоконституционност на това основание. Въведеното едновременно прилагане на новия и досегашния ред по отношение различните действия и сделки на длъжника е продиктувано от същността на законодателните изменения и е често използвана законодателна практика. След като се твърди, че две разпоредби са противоконституционни поради създаването на различен правен режим на заварените правоотношения със запазване на отменения и прилагане на новия закон, няма основание да се претендира установяване на противоконституционност и на двете, защото поне едната в случая трябва да е съобразена с Конституцията.

Съдът намира за необходимо да отбележи за пълнота, че § 14, ал. 1 ПЗР ЗИДТЗ не засяга всички искове за попълване масата на несъстоятелността поради следното: 1. Не са променени основанията за недействителност по отношение на кредиторите на несъстоятелността на прихващането по чл. 645, ал. 3 ТЗ и на действията и сделките по чл. 646, ал. 1 ТЗ, защото за тях се запазва завареният режим; 2. Разпоредбата на § 10 ЗИДТЗ, с която е изменена разпоредбата на чл. 649 ТЗ, поначало не може изцяло да има обратно действие по отношение заварени съдебни

производства, защото ал. 1 на чл. 649 ТЗ едва след изменението създава възможност за в бъдеще всеки кредитор на несъстоятелността да предявява искове по целия чл. 645, както и по чл. 646 ТЗ и чл. 135 ЗЗД; 3. Разпоредбата на чл. 649, ал. 2 също за в бъдеще създава възможност синдикът и кредиторът да предявяват и осъдителни искове. Не са внесени промени и в изискванията за действителност на действията и сделките на длъжника – те се считат действителни и без пороци спрямо всички с изключение на кредиторите на несъстоятелността, като в резултат на това не се засягат и правата на третите лица, за които сделките продължават да са действителни.

IV. Правова държава означава упражняване на държавната власт на основата на Конституцията и в рамките на законите. Конституционният съд многократно се е произнасял за същността на понятието за правова държава / вж. Решение № 1 от 2005 г. по к. д. № 8/2004 г.; Решение № 7 от 2005 г. по к. д. № 1/2005 г./, като е приел, че в „материален смисъл” правовата държава е държава на справедливостта, а във „формален смисъл” тя е държава на правната сигурност, където съдържанието на правния ред е ясно и недвусмислено определено. Законосъобразността на държавните дейности е изискване за тяхната предвидимост, на което правната сигурност е последица. Правната сигурност и стабилност са характеристики на правовата държава, която изисква трайно и последователно като концепция законодателно регулиране на обществените отношения /Решение № 3 от 2008 г. по к. д. № 3/2008 г./.

Доводите в искането, че оспорените норми имат избирателен, социално неоправдан и небалансиран подход няма да бъдат разгледани от Конституционния съд, защото Народното събрание е единственият орган, който преценява по целесъобразност при промяна на обстоятелствата дали е социална нужда, която налага приемане на нов или промяна на съществуващ закон.

Производни от принципа на правовата държава са принципът на правната сигурност, предвидимост и стабилност, принципът за забрана на същинското обратно действие на правните норми и принципът за закрила на законно придобити права, с които вносителите обосновават искането.

Поначало законът действа занапред и се прилага само по отношение на факти и обстоятелства, които възникват след влизането му в сила. Всеки нов граждански закон заварва и възникнали при действието на отменения закон юридически факти, които не са погасени, и в тези случаи се поставя въпросът за т. нар. обратно действие на новия граждански закон. Законодателят е овластен да определи свободно въпроса за границите на действие на законите във времето и по отношение на правоотношенията, които са възникнали при действието на отменения закон, но ще бъдат решени при действието на новия закон. Когато на новия закон се придава действие спрямо възникнали и съществуващи правоотношения, които са „заварени“, е налице несъщинско обратно действие или незабавно действие на новия закон. За да действа новият граждански закон спрямо възникналите преди влизането му в сила правоотношения, е необходимо законодателят изрично да им придаде обратна сила. При процесуалноправните разпоредби такова действие винаги е налице, защото то се отнася до висящи производства, при които юридическите факти са възникнали в миналото, но не са настъпили правните им последици. Несъмнено новият граждански закон с придаването му на незабавно действие спрямо заварените производства може да преуреди по нов начин породените преди влизането му в сила юридически факти и правоотношения, като ги измени за в бъдеще съобразно неговите разпоредби, но това винаги е обусловено от съображения за справедливост и целесъобразност.

Конституцията не съдържа забрана за придаване на обратно действие на новия граждански закон към заварени факти и правоотношения, а само определя момента на влизането му в сила – съгласно чл. 5, ал. 5 от

основния закон нормативните актове влизат в сила три дни след обнародването им, освен когато в тях е определен друг срок. Изрична забрана за обратно действие се съдържа единствено в чл. 5, ал. 3 от Конституцията и тя се отнася само до наказателните закони, които предвиждат нови или по-тежки санкции от отменените, за да не се влошава положението на наказателноотговорните лица. Конституционният съд в практиката си е приел /вж. Решение № 9 от 1996 г. по к. д. № 9/1996 г./, че и други законови разпоредби, уреждащи публичноправни отношения, например данъчните, трябва да са неретроактивни. Както се е произнесъл съдът в Решение № 10 от 2011 г. по к. д. № 6/2011 г. правилото за неретроактивност на правните норми трябва да се прилага във всички случаи, когато се цели с нови правни норми ограничаване на права или създаване на задължения за минало време, но то не важи за случаите, когато от нормативните актове се придобиват права.

От горното следва, че Конституцията не съдържа забрана за придаване на обратно действие на новите гражданскоправни разпоредби, поради което доводът в искането е неоснователен. Дори да съществуваше такава забрана, съдът преценява, че в случая е налице хипотезата на приложение на разпоредби от новия граждански закон към заварени правоотношения, което е различно от обратно действие на новия закон.

Законодателят може по изключение да придаде на новия граждански закон обратно действие, като предвиди той да се прилага спрямо правно релевантни юридически факти, които са настъпили преди влизането му в сила и по отношение на които са настъпили окончателните правни последици, но новият закон ги преурежда по начин да настъпят нови правни последици. Същинско обратно действие новият закон има само тогава, когато той засяга придобити вече права или погасени задължения. Конституционният съд се е произнесъл, че когато новият закон преурежда вече настъпили правни последици от юридическите факти е налице

хипотезата на обратно действие на закона /вж. Решение № 10 от 2013 г. по к. д. № 8/2013 г./.

Евентуалното запазване в случая на действието на отменените разпоредби към заварените производства няма да съответства на справедливостта. След измененията със ЗИДТЗ /обн., ДВ, бр. 20 от 2013 г./, като цяло режимът на третиране на различните действия и сделки е по-благоприятен в сравнение с режима по отменените разпоредби. Вносителите също признават в искането, че измененията ограничават приложното поле на чл. 645, 646 и 647 ТЗ. Това е така, защото в някои от фактическите състави нищожността е заменена с относителна недействителност, редуцирани са подозрителните периоди, относителната недействителност е непротивопоставима на правата на третите добросъвестни лица, придобити възмездно преди вписване на исковата молба, незасегнати остават някои действия и сделки от кръга на обичайната дейност на длъжника. Измененията са насочени към редуциране на броя на исковете за попълване масата на несъстоятелността, но са продиктувани от изискванията на правната сигурност, която е сред основните компоненти на правовата държава. Придаването на незабавно действие на новия закон в случая е оправдано и защото ускоряването на производствата, свързани с несъстоятелността, е отнесено и към висящите производства. Така ще се избегне възможността еднакви производства да се разглеждат при прилагането на различни законови разпоредби през продължителен период от време.

Не е нарушен и принципът за запазване на законно придобити права, както се поддържа в искането. Безспорно законодателят преценява начина на уреждане на преходните правни отношения, но той следва да го съобрази с принципа на правната сигурност, изискващ стабилност на правните сделки и предвидимост на правните последици от различните юридически факти. Принципът изисква още при сключване на сделките да

са известни на страните предпоставките за обявяването им за нищожни или за относително недействителни.

Съдът не споделя изразеното в искането разбиране, че оспорените разпоредби отнемат придобити права.

На първо място те не засягат придобити права на кредиторите на несъстоятелността. Трябва да се подчертае, че кредиторите на несъстоятелността на един длъжник нямат различни права да предявят установителен или конститутивен иск, в който смисъл е и практиката на Върховния касационен съд. Те нямат лични имуществени права, които могат да защитават с посочените иски. Правният им интерес да предявят отменителните иски се обуславя от попълването масата на несъстоятелността и от хипотетичната възможност за пълно или частично удовлетворяване на вземанията им с оглед императива на чл. 739, ал. 2 ТЗ. Правата на кредиторите на несъстоятелността са вторични. Действията и сделките на длъжника не ги увреждат пряко, защото те не са страна по тях. Те се ползват от придадената от законодателя нищожност на действията и сделките, без да е необходимо да търсят защита по съдебен път. Поради това уредената в Търговския закон нищожност само по отношение на кредиторите на несъстоятелността е в техен интерес като израз на засилената им защита.

Насреща обаче стоят правата на страните по сделките – длъжници и трети лица, за които действията и сделките са действителни и които също са субект на защита. Новата редакция на Търговския закон след измененията със ЗИДТЗ /обн., ДВ, бр. 20 от 2013 г./ в частта за търговската несъстоятелност не само създава по-благоприятен режим, но е и по-балансирана, защото защитава както правата на кредиторите, така и тези на страните по сделките. Измененията на закона позволяват на кредиторите да удовлетворят вземанията си, но при определени по-тесни предпоставки. Налице е следователно обратно действие на материалноправни разпоредби от новия граждански закон, но то в случая е оправдано, защото е по-

справедливо. При смекчаване на изискванията на закона със замяната на нищожността с относителна недействителност, очаквано е новите изисквания да се прилагат спрямо всички. Поради това не може да се говори за отежняване положението на кредиторите на несъстоятелността – ищци по заварени от законодателните изменения производства, само защото и за тях ще се прилага задължителният за всички нов закон. Само от факта, че те са предявили исковете по време на действието на отменения граждански закон, не следва, че са придобили лични имуществени права, които заслужават засилена защита и които са отнети с оспорените разпоредби. Определяща е оценката на законодателя за вида недействителност на действията и сделките на длъжника, поради което не може да се търси защита на твърдяни придобити права в отклонение от действащия закон.

Нищожността по Търговския закон поначало е ограничена само по отношение кредиторите на несъстоятелността, което е израз на засилената им защита. Тя се проявява по право, а при спор се реализира чрез установителен иск. Тя не съществува за страните по сделката до влизане в сила на решението на съда за установяването ѝ, за да се счита, че се отнемат придобити права на кредиторите. Непосредственото действие на новия граждански закон в случая означава, че измененията във фактическите състави на недействителността ще се прилагат към всички заварени производства от ЗИДТЗ /обн., ДВ, бр. 20 от 2013 г./, тъй като предпоставките за уважаване на иска трябва да са налице не само при предявяването му, но и при постановяване на решението. Със смекчаването от законодателя на правния режим на някои сделки и действия от нищожност към относителна недействителност те произвеждат желаното от страните правно действие спрямо тях така, както и между третите лица. При нищожността законодателят дава предимство на кредиторите на несъстоятелността, на които сделките са непротивопоставими по силата на закона, а не на третите добросъвестни

лица. Обратно, относителната недействителност настъпва като последица от влязлото в сила съдебно решение за уважаване на предявен от синдика или от кредитор на несъстоятелността конститутивен иск.

Неоснователно се твърди в искането, че субективното право на кредиторите на несъстоятелността да поискат отмяна на увреждащи ги действия и сделки на длъжника възниква в резултат от откриване на производството по несъстоятелност и тогава те придобиват права, които впоследствие се засягат от оспорените разпоредби. Правото на кредиторите да предявят иски възниква едва от момента на придобиване качеството на кредитор на несъстоятелността с прието вземане, който момент е постановяването на определение за одобряване списъка на приетите вземания по чл. 692 ТЗ /вж. Решение № 105 от 25.11.2009 г. по т. д. № 90/2009 г. на ВКС, ТК, I-во т. о./. Решението на съда за откриване на производство по несъстоятелност е съществен елемент, но неговите правни последици не включват съществуването на преобразуващото материално право на относителна недействителност. Едва когато това субективно право бъде реализирано в исково производство, приключило с влязло в сила решение с конститутивен ефект, кредиторите ще придобият право на удовлетворяване от масата на несъстоятелността, от която правото е станало част. Дотогава по отношение на кредитора длъжникът се счита за носител на прехвърленото със сделката право. Кредиторите на несъстоятелността, за които е съществувала по отменения закон възможността да упражнят правото си на нищожност чрез отрицателен установителен иск, но не са го сторили до датата на влизане в сила на ЗИДТЗ /обн., ДВ, бр. 20 от 2013 г./, нямат придобити права, които се отнемат с оспорените разпоредби.

Синдиците също не са придобили права, които могат да бъдат засегнати. Законът им придава качеството на процесуални субституенти на интересите на кредиторите на несъстоятелността, които могат да предявяват иски за попълване масата на несъстоятелността едва от

момента на встъпването им в длъжност /чл. 656, ал. 1 и 4 ТЗ/. С измененията в ЗИДТЗ /обн., ДВ, бр. 20 от 2013 г./ на синдиците не се отнемат права, а им се предоставя възможността да предявяват всички искове по чл. 645, 646 и 647 ТЗ.

Оспорените разпоредби не засягат и придобити права от третите лица – съконтрахенти на длъжника по относително недействителните сделки. По отношение на тях недействителността не поражда правно действие, сделките са действителни и пораждат желаните от страните правни последици.

По тези съображения съдът не установява противоречие с чл. 4 от основния закон.

V. Съгласно разпоредбата на чл. 6 от Конституцията всички граждани са равни пред закона и не са допустими никакви ограничения на правата или привилегии, основани на раса, народност, етническа принадлежност, пол, произход, религия, образование, убеждения, политическа принадлежност, лично и обществено положение или имуществено състояние. Равенството на гражданите пред закона е тяхно основно право, конкретизирано и в други разпоредби на Конституцията, между които са чл. 19, ал. 2 и чл. 121, ал. 1, на които вносителите на искането се позовават.

Принципът на равенството е равенство на гражданите пред закона, както и забрана за дискриминация по посочените в правната норма признаци. Законът може за едно и също право или задължение да предвижда диференциация, но това не означава нарушаване на конституционния принцип за равенство пред закона, ако диференциацията се основава на определен критерий и на него отговарят всички от една група субекти /в този смисъл Решение № 6 от 2010 г. по к. д. № 16/2009 г./. Ограничаването на правата или предоставянето на социални привилегии на обособени по други признаци групи граждани може да се извърши само при условия и ред, определени със закон.

Вносителите на искането са обединили аргументите за противоконституционност по чл. 6 и чл. 121, ал. 1 от Конституцията, без да посочат кой от социалните признаци по чл. 6, ал. 2 е нарушен. Те твърдят и за наличие на „своеобразно фаворизиране на една от страните в производството”, но не конкретизират в какво се изразява неравенството и на коя от страните по заварените искови производства са предоставени привилегии със ЗИДТЗ /обн., ДВ, бр. 20 от 2013 г./ и в какво се изразяват привилегиите.

Конституционният съд счита, че оспорените разпоредби не нарушават чл. 6, ал. 2 от основния закон, защото те нито ограничават права, нито създават привилегии. Прилагането на определени разпоредби от нов граждански закон и към заварените от закона преходни правоотношения не ограничава права на отделни граждани или на група граждани, не предоставя социални привилегии и не може да бъде характеризирано като дискриминация.

VI. Правото на равенство е отнесено към чл. 19, ал. 2 от Конституцията, съгласно който законодателят следва да създава и гарантира на всички граждани и юридически лица еднакви правни условия за стопанска дейност. Конституционният съд при разглеждане на посочената конституционна норма е приел, че при упражняването на частната собственост всички правни субекти са равнопоставени /в този смисъл Решение № 19 от 1993 г. по к. д. № 11/1993 г., Решение № 15 от 2010 г. по к. д. № 9/2010 г./.

Правото на еднакви правни условия за стопанска дейност изисква всички субекти, които осъществяват идентична или сходна дейност в даден отрасъл на икономическата среда, да бъдат поставени при еднакви условия. Равенството пред закона не е еднаквост на всички субекти на едно право или задължение. Съгласно Решение № 5 от 2002 г. по к. д. № 5/2002 г. „то има предвид еднакви правни условия за всички стопански и правни субекти, осъществяващи еднакви или сходни дейности в

определена сфера, но не непременно еднаквост между всичките многообразни стопански сфери”.

Правото на еднакви правни условия за стопанска дейност не е от категорията на абсолютните права. Законодателят може по целесъобразност за едно право или задължение да предвиди диференциация на гражданите и юридическите лица, като диференциацията е по определен критерий, на който отговарят всички от групата. Както вече е имал възможност да се произнесе Конституционният съд в посоченото по-горе решение, съображения за целесъобразност, както и наличието на потребност от постигането на значими за обществото цели допускат различия в законодателните решения, без това да противоречи на конституционния принцип по чл. 19, ал. 2.

В искането не е посочено в резултат на какви законодателни действия е нарушен принцип по чл. 19, ал. 2, като се твърди, че оспорените разпоредби въвеждат различно третиране на категориите сделки и дават възможност за попълване по различен начин масата на несъстоятелността на отделните длъжници посредством неравностойно третиране на кредиторите и на съконтрагентите им.

Съдът счита, че оспорените разпоредби не противоречат на чл. 19, ал. 2 от Конституцията. Оспорените разпоредби не въвеждат нееднакъв режим на третиране на категориите действия и сделки, защото поначало в материята на несъстоятелността, законодателят урежда множество по вид действия и сделки, за които въвежда и различен режим на недействителност – съответно нищожност или относителна недействителност, които имат различни правни последици.

Установеният с изменението на несъстоятелността по-благоприятен режим е приложим посредством оспорената част на разпоредбата на § 14, ал. 1 ПЗР ЗИДТЗ спрямо всички действия и сделки, преди и след него. В резултат на това субектите от групата, която включва всички кредитори на несъстоятелността, са еднакво третирани от законодателя. Именно с

придаденото незабавно действие на разпоредби от новия закон, които създават по-благоприятен правен режим, към всички действия и сделки, се създават еднакви правни условия за третиране на всички кредитори, защото част от предпоставките за недействителност на действия и сделки по отменения закон са престанали да съществуват. Принципът за еднаквите условия за стопанска дейност би се нарушил в обратната хипотеза, при която спрямо част от кредиторите трябва да се прилага новият закон, а спрямо друга част от кредиторите да се прилагат отменени или изменени разпоредби, които при това предвиждат по-строг режим на недействителността.

Спрямо кредиторите на несъстоятелността спазването на конституционния принцип за еднаквите правни условия за стопанска дейност следва да се прецени не само в хронологичен аспект преди и след приемане на оспорените разпоредби. Преценката за еднаквото третиране на кредиторите следва преди всичко да се извърши спрямо конкретното правоотношение по несъстоятелност и спрямо конкретния длъжник. Съдът намира, че кредиторите на несъстоятелността не са неравно третирани в една и съща правна хипотеза на действия и сделки както спрямо конкретния длъжник, така и спрямо различните длъжници. Еднаквите правни условия за стопанска дейност не са засегнати от придаденото обратно действие на новия граждански закон към заварените производства, защото: 1. кредиторите, които в законоустановения срок не са предявили иски за упражняване на правото на нищожност, са поставени при равни условия, защото правото им е преклудирано; 2. кредиторите, които са предявили установителни иски по чл. 646, ал. 2 ТЗ, също са поставени при равни условия, защото правото им да предявят установителен иск е погасено поради промяна във фактическите състави и липсата на правен интерес, като за в бъдеще всички кредитори могат да упражнят правото само с конститутивен иск; 3. кредиторите, които не са предявили в срок

конститутивен иск, за в бъдеще няма да могат да го предявят, защото правото им на иск е погасено.

VII. Вносителите на искането твърдят, че изискването на чл. 121, ал. 1 от Конституцията е нарушено в полза на една от страните, доколкото постигането на специфичните за нея задачи и цели в производството се облекчава в сравнение с друга страна, но не посочват коя е тази страна и конкретно в какво се изразява твърдяното в процесуално отношение неравенство. В подкрепа на твърдението си те се позовават на практиката на Конституционния съд, създадена с Решение № 9 от 1995 г. по к. д. № 4/1995г., Решение № 20 от 1995 г. по к. д. № 24/1995 г. и Решение № 11 от 1996 г. по к. д. № 10/1996 г., в които съдът е приел, че от конституционна гледна точка е недопустимо страни в производството да бъдат поставяни в различно положение по отношение на материалноправните основания за разглеждане на иска. Съдът счита, че решенията не са постановени по идентични или сходни казуси, а по случаи на придадена същинска обратна сила, с което се посяга върху придобито право на собственост. Съдържанието на вещните права се урежда от новия закон за в бъдеще, поради което, ако те стесняват или разширяват правомощията на носителите им, действието им е *ex nunc*, а не от момента на придобиване на правата.

Разпоредбата на чл. 121, ал. 1 от Конституцията вменява задължението за осигуряване на равенство на страните в съдебния процес на съдилищата като орган на съдебната власт, а не на законодателната власт. Съдилищата са задължени да осигуряват равенството и състезателността на участниците в съдебния процес, като прилагат точно процесуалните закони в приетия от законодателя вид.

Разпоредбата на § 14, ал. 1 ПЗР ЗИДТЗ в оспорената част урежда действието към заварени производства на нови или изменени материалноправни разпоредби, поради което тя няма никаква връзка с равенството и състезателността в съдебния процес. Принципът за

равенството на страните в съдебния процес не е свързан с предявяването на иски за попълване масата на несъстоятелността и не се влияе от измененията във фактическите състави и срокове за предявяване на тези иски, нито невъзможността част от тях да приключат на предявените основания. Оспорваните изменения влияят съществено на вида на правната защита на кредиторите на несъстоятелността. Най-приспособеното средство за защита срещу нищожността е установителният иск, докато потестативните права, между които е обявяването на относителна недействителност, могат да бъдат защитени само с конститутивен иск. Доколкото при установителния иск правният интерес се изразява в оспорване на претендирано от ищеца право или претендиране на отричано от него право, то такъв интерес липсва в случаите, когато спорното право може да бъде предявено чрез конститутивен иск. Въведената със ЗИДТЗ /обн., ДВ, бр. 20 от 2013 г./ защита, която се постига с конститутивния иск, е много по-пълна от защитата чрез установителния иск, защото промяната в гражданските правоотношения между страните в производството е основана на конститутивното решение.

Промяната в основанията за недействителност и начина на установяването ѝ води до отпадане на правния интерес на ищите – синдици или кредитори на несъстоятелността, да водят установителни иски, но не погасява материалното им обективно право. Окръжните и апелативните съдилища, които разглеждат като първа или въззивна инстанция иски за попълване масата на несъстоятелността, следва да се произнасят за наличието на правен интерес от предявяването им, независимо дали той е преценяван от предходната съдебна инстанция, което следва да се преценява и от Върховния касационен съд в производството по чл. 280 ГПК. В резултат на законодателното изменение съдилищата задължително трябва да се произнесат за наличието на правен интерес за ищите като абсолютна процесуална предпоставка за разглеждане на исовете за попълване масата на несъстоятелността.

Касационното обжалване вече е предназначено преди всичко да защитава принципа на законността, а процесуалните норми за валидност и допустимост на решението са особено съществени, поради което съдът е длъжен да следи служебно за спазването им във всеки стадий от развитие на делото. Основателността на касационната жалба ще се проверява едва след допускане на касационното обжалване. Съдът е длъжен служебно да провери допустимостта на обжалваното решение, независимо съдържа ли касационната жалба подобно основание. Върховният касационен съд е длъжен още в производството по допускане на касационното обжалване по чл. 288 ГПК да следи служебно за допустимостта на въззивното решение и да го обезсили, когато установи, че е недопустимо и в случаите, когато то не е обжалвано на това основание.

Доводите на вносителите на искането, свързани с правните затруднения при допускане на касационното производство на постановените решения преди изменененията, извършени със ЗИДТЗ /обн., ДВ, бр. 20 от 2013 г./, не се дължат на противоречие на оспорените разпоредби с основния закон, а както вече Конституционният съд се е произнесъл в Решение № 4 от 2009 г. по к. д. № 4/2009 г. задачата на съда се изчерпва само със съпоставяне на оспорените текстове с относимите към тях конституционни разпоредби.

По изложените съображения Конституционният съд не установява противоконституционност на оспорените разпоредби, поради което и на основание чл. 149, ал. 1, т. 2 от Конституцията и чл. 22, ал. 1 от Закона за Конституционен съд

Р Е Ш И:

Отхвърля искането на Общото събрание на съдиите от Търговска колегия на Върховния касационен съд за установяване на противоконституционност на § 14, ал. 1 в частта „и искиви производства за

попълване масата на несъстоятелността” и изцяло на § 14, ал. 2 и § 15 от преходните и заключителните разпоредби на Закона за изменение и допълнение на Търговския закон /обн., ДВ, бр. 20 от 28 февруари 2013 г./.

Председател:

Димитър Токушев